

Якби річка Горинь могла говорити...

Завідувача публічно-шкільною бібліотекою села Ставок Наталія Захожа цікавиться історією рідного села. Зібрані нею матеріали покладені в основу написання у співавторстві із письменником-краєзнавцем Анатолієм Карп'юком книги «Ставок: село на сторінках історії». А не так давно сільський бібліотекар упорядкувала в окрему брошуру спогади жителів села Ставок, зібрані колишньою вчителькою української мови і літератури, заслуженим працівником освіти Валентиною Шевченко, про нелегкі випробування, котрі випали на долю ставчан в роки національно-визвольного руху у 40-50-х роках ХХ століття. Брошура зацікавила нашого журналіста Олександра Никончука, який підготував кілька спогадів до друку в газеті. Пропонуємо їх нашим читачам

Любов Корнійчук, 1943 р.н. «Більшовики прив'язали матері камінь до шиї і кинули в Горинь»

- Мій батько, Майданець Олексій Тихонович, мав псевдо Ольга, - розповідали рідні. - Він був чотовим, пізніше - сотенним. Мати, Ганна, була зв'язковою. Коли несла передачу повстанцям, її спіймали.

У колишній нашій хаті розташовувався радянський гарнізон, через що мати з бабою змушені були жити в сусідів. Після того, як матір спіймали, її привели у свою хату-гарнізон, де допитували та мучили. Мати кричала, стогнала, але нічого не казала.

Вранці більшовики прийшли до баби і попросили орчика, щоб запрягти коней. Дід Семко запитав: «Нащо?». Більшовики відповіли, що повезуть Ганну, мою матір, у Деражне.

На руках матері рідні побачили сліди від катувань. Було очевидно, що пальці давили дверима. Голова була закрита кожухом. Матір поклали на віз і повезли

- Збирайся, - сказали.

Я одягла бабинею кожуха і вийшла з хати. На возі сиділо троє, я була четвертою. Завезли в Деражне. Там провела дві ночі. Питали, що я знаю про Ганну та Олексія, брата свого. Відповіла, що нічого не знаю.

З Деражного повезли в Рівне. Кинули у камеру пересильної тюрми (де зараз універмаг і пошта). Минає тиждень, другий, на допити не викликають. На третій тиждень прийшли комісари.

- Хто має претензії? - запитали.

- Я маю, - промовила, - не відчуваю вини, а мене тримають.

Через два дні викликали на допит.

- Що знаєш про Олексія? - запитали.

- Він загинув на фронті, - відповіла.

- Хіба він тобі нічого не казав?

- Ні! - відповіла.

Згодом мене відпустили. Повстанці переказали, що Олексій, псевдо Ольга, хоче мене бачити. Я пішла в Парню, але до нього не пустили. Невдовзі Олексій помер, і його товариші поховали.

Катерина Крук, 1926 р.н.

ку, було видно кістки.

Одного разу я принесла батьку й матері їсти. Вартовий сказав мені: «Не приходить сюди більше, бо й тебе вкинуть у льох».

Старший брат Архип, 1917 року народження, був у Червоній армії. Його забрали на службу у 1939 році. Він був тричі поранений, у 1945-му повернувся додому. Коли дізнався про те, що трапилося, заскреготів зубами і сказав: «Я їм цього не подарую!». Пішов у повстанці. Його спіймали більшовики. Після суду вислали в Сибір.

Матір з Ганною вивезли у Хабаровський край. Там вони пробули вісім років.

Віра Корнійчук, 1932 р.н. «Тітка була сміливою і сказала прямо в очі: «Не треба дурити, кажіть, що в Сибір повезете!»

- Це трапилося двадцять другого травня 1941-го року. Я заночувала в рідній тітці Варки Фінчук. Мені тоді було дев'ять років, я несла свою корову і двох

Один з міліціонерів присікався до мене. Але тітка категорично сказала: «Одпустіть її, мені не треба, щоб чуже дитя страждало».

- Знайдіть двох свідків, що це не ваша дівчина, - сказали міліціонери.

Підписалися батьки Ольги Миронової і Насті Токар.

Мене з хати супроводжував міліціонер. Поки він йшов поряд, я мовчала, а як відстав, почала кричати. Міліціонер наздогнав і завернув назад до хати. Там сказали, щоб перевів через річку, а як що знову буду кричати, то щоб повернув назад і повіз разом з усіма.

Я йшла тихо до жидівської хати, а тоді як закричу на весь голос: «Мамо, тітку вивозять!»

Мати з хати почула і чимдуж до сестри. Тим часом батько посилає мене у Звіздівку до дядька Дмитра, наказує:

- Ти мала, тебе не спинять, іди, скажи дядькові, щоб не йшов у Ставок.

У дубах, на Круглій і коло млина, були дупла з випеченими дірками, постелено соломой, і дядько по черзі переховувався там. А тим часом у хаті тітки Варки готувалися до від'їзду. Один із міліціонерів тихенько сказав, щоб брали побільше одягу та речей і допомагав усе те виносити з хати на хуру, що під'їхала.

Зупинилися у Клевані. Марійка почала втрачати пам'ять. Казала свекрусі, що бачить Аврама, який її кличе. У Сибіру Марійка померла.

Після повернення із Сибіру тітка розповідала, що увесь час, коли там перебувала, мріяла, аби наїстися хліба і напитися води зі своєї криниці.

Катерина Цикун, 1934 р.н. «За своє жито вислали на каторгу»

- У нас було жито на Грані. Батько з матір'ю поїхали жати, їх спіймали. Сказали, що то вже не їхнє жито, а колгоспне. Обом присудили по вісім років каторги.

тузкою каменя до шиї і кинули в Горинь. Рідні довго її шукали й одного дня, після Пасхи, Надя Бачалка ходила по лузі і побачила в річці мертве тіло, що зачепилося за корч. То була моя мати...

Марія Романчук, 1924 р.н.
«У Деражному сказали, що Ганни там нема, а після Пасхи вона виринула в річці»

- З бабою Хотимою у хаті Сомків жили Марія, Соня, Ганна.

Одного разу до бабиної хати зайшов міліціонер, промовив: «Несіть Ганні передачу». Ми з матір'ю взяли трохи їжі, прийшли і стали під вікном.

Зайшов міліціонер.

- Ганно, - тобі принесли передачу.

Почули, як вона застогнала. Нас відігнали від вікна.

Пізніше Ганну повезли в Деражне. Ми пішли туди, але нам сказали, що її там нема. А після Пасхи Ганна виринула в Горині.

...Через тиждень прийшли по мене, завезли у Звіздівку. Мали везти далі, але були вибори, тому перед голосуванням відпустили. Через тиждень знову прийшли.

«Коли брат дізнався, що трапилося, сказав: «Я їм цього не подарую!»

- Мій брат Володя, 1922 року народження, був у повстанцях. Якось зайшов надвечір додому. «Мамо, наготуйте хліба і тютюну, заскочу вдосвіта», - промовив і хутко зник.

Ми, батько, мати і я, тоді жили у хаті Ярини Павловської, бо наша хата згоріла. Вдосвіта прийшли Володя і Гриша. Як Володя вийшов з хати, побачив, на вулиці темніють незнайомі постаті. Володя свиснув і гайда до лісу. Гриша був надворі. Де подівся, ніхто не знає. Більше ми брата не бачили. Казали, що загинув у бою в селі Зурно.

До нас прийшли більшовики. Батька з матір'ю забрали в Деражне. Тримали в льосі вісім тижнів, раз на день давали їсти. На допити викликали по черзі.

- Де син? - питали.

- Не знаю, - казали батько і матір.

Батько зробився як неживий. Його почали витягувати надвір, щоб подихав свіжим повітрям. А як трохи одійде, знову кидали в льох. Батько був міцний здоров'ям, але після побоїв скоро помер. Катували й матір. Розбили їй голову, аж шкіра шматками висіла. Перебили ру-

тінчиних. Тітка постійно казала, що їх вивезуть в Сибір (через сина Аврама).

Вночі постукали у вікно. Тітка піднялася з ліжка, підійшла до дверей і промовила: «Не знаю, хто ви і звідки. Не відчиню, допоки не розвидніє». Ті аж до ранку стояли під дверима.

Тітка пропонувала невістці Марійці втікати з маленьким синочком Антоном (йому було три місяці). Втекти можна було, бо хата мала два зруби, але невістка відмовилася. «Не буду вас кидати. Де ви, там і я, будемо страждати всі разом», - відповіла.

Як зайшли до хати, всіх посадили на ліжко, почали описувати господарство: дві корови, коня, молотарку, січкарню... Сказали, що повезуть сім'ю в Деражне. Тітка була сміливою, нічого не боялася і сказала їм прямо в очі: «Не треба дурити, кажіть, що в Сибір повезете!». «Як скажете, де син, помилуємо, не повеземо», - відповіли міліціонери.

Тітка тоді вже знала, що Аврама в живих нема, його вбили в піст, але невістці про це не казала, шкодувала її. Розповідали, що Аврам загинув у Підлужному. Коли його оточили більшовики, кинув гранату. Загинуло двоє більшовиків, а Авраму вирвало більшу частину обличчя...

А до цього батько служив у польській армії, потрапив у полон. Два роки пробув у Німеччині. Як збирався додому, йому казали, щоб не повертався, бо совіти засудять. Не послухав, повернувся.

Коли більшовики прийшли забирати батьків, їх на той час не було вдома. Прийшли вдруге. У хаті були лише я із братом Ростиком. Тримали нас доти, поки мати не прибігла. Сінтішин, катюга, запропонував доносити, то відпустять, а якщо ні - поїдемо до Сибіру.

...Коли везли в Сибір, у багатьох пообморозувалися обличчя та ноги, тіло обсіпали чиряки. Як вивели з вагонів, руські прибігли подивитись, які ж то вони, бандерівці. А як побачили, що перед ними старики, жінки та діти, почали говорити: «Старий да малый, вот и все бандеровцы».

Від редакції: районна газета продовжуватиме друкувати розповіді про учасників національно-визвольного руху на Костопільщині та спогади очевидців тих подій. Запрошуємо долучитися до висвітлення теми боротьби за незалежність України всіх, кому відомі історичні факти.